

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร

บุษกร แก้วอ่ำ¹ และ อาทิตยา พงษ์เพ็ง²
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์^{1,2}
E-mail: butsakonk63@nu.ac.th¹, arthitayap63@nu.ac.th²

วันที่รับบทความ: 3 มกราคม 2567
วันที่ไขบทความ: 11 มีนาคม 2567
วันที่ตอบรับบทความ: 1 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร โดยมุ่งศึกษาองค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมและบทบาทหน้าที่ของประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร การสังเกต และการเก็บหลักฐานในรูปแบบของการถ่ายภาพประกอบ แล้วเสนอผลการศึกษาดังด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาองค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝน ผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของพิธีกรรมทั้งสิ้น 3 ประการด้วยกันคือ 1. องค์ประกอบในขั้นก่อนเริ่มประเพณียิงฟ้าขอฝน 2. องค์ประกอบขั้นในวันเริ่มประเพณียิงฟ้าขอฝน และ 3. องค์ประกอบหลังเสร็จพิธีประเพณียิงฟ้าขอฝน และการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน ผู้วิจัยได้พบบทบาทของประเพณีทั้งสิ้น 6 บทบาทด้วยกัน ประกอบไปด้วยการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม การสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การให้ความรู้ การเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมและทางออกของความขัดแย้ง การให้ความบันเทิง และการรักษาประเพณีให้คงอยู่สืบไป

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่ องค์ประกอบ ประเพณียิงฟ้าขอฝน พิธีกรรม

A Study of Roles of Ying Fa Khau Fon Ritual Huai Kaew Sub-district, Bueng Na Rang district, Phichit province

Butsakon Kaeo-am¹ and Arthitaya Phraphriang²
Thai Language Major, Faculty of Humanities, Naresuan University^{1,2}
E-mail: butsakonk63@nu.ac.th¹, arthitayap63@nu.ac.th²

Received: January 3, 2024

Revised: March 11, 2024

Accepted: April 1, 2024

Abstract

The aim of this research was to study constituents through the ritual in terms of the roles asking for rainfall during the season. Use qualitative research methods. Field data were gather by means of interview, observance, collection of pictures as evidences were gathered. Descriptive analysis was applied according to the results. Therefore, they were divided into three constituents; 1. Preparation 2. Initiation and 3. Ending. Additionally, there were six roles; ritual belief conveying, local identity building, Educating, Social rules and conflict exits, Entertaining and sustainable conserving of the ritual.

Keywords: Roles, Constituents, Ying Fa Khau Fon, Ritual

บทนำ

ประเพณี (Tradition) คือ แบบแผนพฤติกรรมของคนในกลุ่มชนในสังคมใด สังคมหนึ่งประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา เพียงแต่ในรูปแบบปัจจุบันนั้นการสืบทอดประเพณี จะมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกลุ่มชนในรูปแบบของยุคปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและกระตุ้นการท่องเที่ยวในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันนั้นชื่อของประเพณียิ่งฟ้าขอฝนก็ถูกเปลี่ยนมาใช้ในรูปแบบเดิม คือ ประเพณี บุญบั้งไฟ (ยุพาทาพนธ และคณะ, 2544 อ้างถึงใน จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2554) ที่ได้กล่าวว่า ประเพณีบุญบั้งไฟนั้นจัดขึ้น เพราะมีความเชื่อว่า เป็นการบูชา “พญาแถน” หรือ “แถน” อันได้แก่ เทพดาบนสวรรค์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้บันดาลให้เกิดฝนตกแกโลกมนุษย์ การจัดบุญบั้งไฟขึ้นก็เพื่อเป็นการทวงสัญญาให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ตลอดจนพืชพันธุ์ ธัญญาหารจะได้งอกงามอุดมสมบูรณ์ มัลลิกา คณานุรักษ์ (2550)

ชาวบ้านในตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ถือเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เพื่อหาแหล่งประกอบอาชีพและขยายครอบครัว เนื่องจากในอดีตนั้นพื้นที่ภาคอีสานถือเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้ง ซึ่งจังหวัดพิจิตร เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ รวมถึงการขยายครอบครัว นั้นจึงทำให้ผู้ที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานและอพยพมาก่อตั้งหมู่บ้านที่นี่ และสิ่งที่ชาวบ้านห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ได้รักษาและอนุรักษ์สืบสานต่อกันมานั้นนั่นคือ ประเพณี ยิ่งฟ้าขอฝน ตามหนังสือ 10 ชาติพันธุ์ ในจังหวัดพิจิตร (2550) ที่กล่าวว่า งานยิ่งฟ้าขอฝน เป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีของอำเภอ빙นาราง ซึ่งเป็นประเพณีบุญบั้งไฟที่ปฏิบัติสืบทอดกัน แต่เมื่อมาอยู่ในพื้นที่จังหวัดพิจิตรซึ่งเป็นภาคกลาง ทำให้ชื่อประเพณีบุญบั้งไฟได้เปลี่ยน มาตั้งชื่อให้เกิดความสอดคล้องกับภูมิภาคหรือภาคกลาง นั่นคือ ประเพณียิ่งฟ้าขอฝน ในบางตำบลของอำเภอ빙นารางก็ไม่ได้มีเชื้อสายอีสาน

ประเพณียิ่งฟ้าขอฝนจึงไม่ถูกจัดให้เป็นงานประเพณีประจำอำเภอ และถูกลด บทบาทให้เหลือเป็นเพียงงานประเพณีประจำตำบล ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีประจำตำบล ห้วยแก้ว และใช้ชื่อเดิมว่าประเพณีบุญบั้งไฟ อีกทั้งองค์ประกอบยังมีพิธีกรรม ในการประกอบพิธีและบทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีตามแบบฉบับของชาวอีสานที่มีความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ ธวัช ปุณโณทก (2530) ให้ความหมายของความเชื่อที่ว่า ความเชื่อนั้นเกิดจากการยอมรับที่อยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม ถึงแม้จะพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพ ความเชื่อนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพญาแถน ผีบรรพบุรุษ และพญานาค อีกทั้งยังมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนา และ

อัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นประเพณีประจำหมู่บ้าน จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ที่มีผลต่อประเพณียิงฟ้าขอฝนและการดำรงชีวิตของชาวบ้านตำบลห้วยแก้ว และยังเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมและขั้นตอนของประเพณี รวมถึงทสวดหรือบทวรรณกรรมที่ใช้ในการประกอบพิธีของประเพณียิงฟ้าขอฝน ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ในปี พ.ศ. 2566
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ในปี พ.ศ. 2566

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาค้นคว้าเอกสาร รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน แนวคิดเชิงทฤษฎี ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางนำมาয়การศึกษาความเป็นมา และการดำรงอยู่ของประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร
2. ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่สุด ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
 - 2.1 ผู้ที่มีบทบาทในการจัดงาน จำนวน 5 คน (ได้จากการแนะนำของกำนัน คือ คนในหน่วยงานอบต. และชาวบ้าน/กลุ่มคนในพื้นที่)
 - 2.2 ผู้ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน (ได้จากการแนะนำของกำนัน)
 - 2.3 ผู้ที่มาร่วมงานประเพณียิงฟ้าขอฝน จำนวน 10 คน (เป็นบุคคลที่พร้อมยินยอมให้ข้อมูล)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดงาน จำนวน 5 คน ผู้ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝน จำนวน 5 คน และผู้ที่มาร่วมงานประเพณีบุญบั้งไฟ จำนวน 10 คน รวมทั้งหมดจำนวน 20 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะในตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร เป็นจำนวน 8 หมู่บ้าน โดยจะใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนเมษายน

พ.ศ. 2566 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566 และศึกษาพิธีกรรมประเพณีบุญบั้งไฟวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2566 ถึงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2566

4. ขอบเขตด้านกรอบแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดทฤษฎี บทบาทหน้าที่ของ ศิราพร ณ ถลาง และวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) สรุปได้แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม 2) บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น 3) บทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้ 4) บทบาทหน้าที่ในการเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมและทางออกของความขัดแย้ง 5) บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง และ 6) บทบาทหน้าที่ในการรักษาประเพณีให้คงอยู่สืบไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เรียบเรียงการดำเนินการวิจัยไว้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ พื้นที่ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร
2. ผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มประชากร 3 กลุ่ม 1) ผู้ที่มีบทบาทในการจัดงาน จำนวน 5 คน (ได้จากการแนะนำของกำนัน คือ คนในหน่วยงานอบต. และชาวบ้าน/กลุ่มคนในพื้นที่) 2) ผู้ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน (ได้จากการแนะนำของกำนัน) และ 3) ผู้ที่มาร่วมงานประเพณียิงฟ้าขอฝน จำนวน 10 คน (เป็นบุคคลที่พร้อมยินยอมให้ข้อมูล)
3. เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ทั้งหมด 3 ชุด
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม โดยมีประเด็นคือ ต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดงาน ผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และคนที่มาร่วมงาน จะมีการบันทึกภาพ และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเพณี แต่คอยเฝ้าดูอยู่ห่าง ๆ
5. การวิเคราะห์ข้อมูล จะวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ และสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ และนำเสนออภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาบทบาทหน้าที่ในประเพณียิงฟ้าขอฝน สามารถศึกษาตามแนวทางคติชนวิทยา ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (2548) กล่าวว่า นอกจากนี้ยังมีนักคิดที่สำคัญอีกคนหนึ่งของสำนักโครงสร้างหน้าที่คือ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ซึ่งให้เห็นว่า เราควร

สนใจว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภทในแต่ละสังคมใช้เล่าเมื่อไร ที่ใด และในโอกาสใด บาสคอมยังได้ชี้แนะต่อไปว่าเราควรสนใจด้วยว่า ใครเป็นผู้เล่า เวลาเล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ใช้สีหน้าอย่างไร ใช้มือไม้ประกอบอย่างไร ผู้ฟังนิทานเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไร และทัศนคติที่ผู้ฟังมีต่อเรื่องเล่าแต่ละประเภทเป็นอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่สะท้อนความสนใจเกี่ยวกับการศึกษา บริบททางสังคมของเรื่องเล่าหรือของการเล่านิทานในสังคม คติชนแต่ละประเภทอาจมีบทบาทต่างกัน และคติชนบางประเภทอาจมีบทบาทหลายประการ ข้อเสนอของบาสคอมอาจกล่าวได้ว่า ได้รับการยอมรับด้วยในบทความ “Four Functions of Folklore” บาสคอมได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ประการ คือ 1. คติชนกับการเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม 2. คติชนกับการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม 3. คติชนกับการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม และ 4. คติชนกับการสร้างเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น บทบาทคติชนในสังคมประเพณี ศีราพร ณ ถลาง อธิบายว่า ไม่ว่าจะป็นระดับชนเผ่าที่เป็นสังคมเล็กไปถึงสังคมใหญ่ ล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรม และทุกช่วงของอายุและเวลา ดังที่กล่าวมาแล้วว่าทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมมองว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนต่าง ๆ ในสังคมที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งด้านสังคมและทางด้านจิตใจ ในส่วนของเรื่องพิธีกรรมนั้นเป็นการรวมพลังของคนในสังคม ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน นอกจากนี้พิธีกรรมมักมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ตำนาน อาจเป็นไปได้ว่าในสังคมนั้น ๆ จะใช้เรื่องเล่าประเภทตำนานในการอธิบายเหตุผลและที่มาในการประกอบพิธีกรรม ตำนานจึงเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม ในขณะที่เดียวกันนั้นพิธีกรรมเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรม ดังที่ มลินอฟสกี กล่าวว่า ตำนานปรัมปราเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ในสังคมดั้งเดิม เพราะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งนำมาอธิบายพิธีกรรม กำหนดศีลธรรม กำหนดกฎเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติให้กับคนในสังคม ไม่ใช่เพียงแค่อธิบายเท่านั้น แต่ยังเป็นบทบัญญัติสำหรับความเชื่อ ศีลธรรม และภูมิปัญญาให้กับคนในสังคม (ศีราพร ณ ถลาง, 2548)

ยศ สันตสมบัติ (2559) ได้กล่าวว่า แนวคิดทางมานุษยวิทยาอีกแนวทางหนึ่งที่เติบโตมาจากความขัดแย้งกับทฤษฎีวิวัฒนาการคือ แนวคิดแบบหน้าที่นิยม (Functionalism) แนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดโบแอส ในแง่ของการเน้นวิจัยโดยการลงภาคสนามและเก็บบันทึกข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรม แต่แนวคิดแบบหน้าที่นิยมนั้นมีความต่างจากแนวคิดของโบแอส คือ ไม่ให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ หรือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม แต่กลับสนใจสังคมในรูปแบบปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาสองท่านซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีหน้าที่นิยม คือ แรดคลิฟฟ์-บราวน์ และมาลินอสกี

งามพิศ สัตย์สงวน (2542) ได้กล่าวว่า ความคิดหลักของทฤษฎีการหน้าที่นิยม คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการที่จำเป็นต่อบุคคล มาลินอฟสกีบอกว่า วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์คือ 1) ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน 2) ความต้องการด้านสังคม และ 3) ความต้องการทางด้านจิตใจเบื้องต้น คือ ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหารหรือที่อยู่อาศัย ส่วนความต้องการขั้นที่ 2 จะเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน และทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และการป้องกันภัย การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ และการควบคุมทางสังคม ความต้องการขั้นที่ 3 คือ ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต มาลินอฟสกีย้ำว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังที่กล่าวมาแล้วจากแนวคิดและทฤษฎีที่นำเสนอมาทั้งหมด

ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และปรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทหน้าที่ในประเพณียิงฟ้าขอฝนของชาวตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร” ไว้ 6 บทบาท ดังนี้ 1) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม 2) บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น 3) บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม 4) บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม 5) บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง และ 6) บทบาทหน้าที่ในการรักษาประเพณีให้คงอยู่สืบไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณียิงฟ้าขอฝน หมายถึง เป็นประเพณีบุญเดือนหกของชาวอีสานพลัดถิ่น ในตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร และบุญบังไฟในที่นี้ คือ ประเพณียิงฟ้าขอฝนของหมู่บ้านห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร

บทบาทหน้าที่ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝนของหมู่บ้านห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้วอำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยพิจารณาจากชุมชนที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติ และอัตลักษณ์ที่สื่อให้เห็นในบทบาทนั้น

องค์ประกอบ หมายถึง องค์ประกอบในพิธีกรรมประเพณียิงฟ้าขอฝนของหมู่บ้านห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยพิจารณาจากกระบวนการพิธีกรรมและการดำเนินพิธีกรรมของประเพณียิงฟ้าขอฝน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาประเพณียิงฟ้าขอฝนในปี พ.ศ. 2566 เท่านั้น ไม่มีการศึกษาอดีต
2. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน
3. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษารูปแบบประกอบพิธีกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาบทบาทหน้าที่ในประเพณียิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ บึงนาราง จังหวัดพิจิตร
4. ประเพณียิงฟ้าขอฝนในสมัยก่อนได้ยกระดับเป็นประเพณีประจำอำเภอ บึงนาราง แต่ปัจจุบันนั้นได้ถูกลดบทบาทลงเป็นประเพณีระดับตำบล และได้กลับมาใช้ชื่อเดิมคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ

สรุปผลการวิจัย

พหุองค์ประกอบในประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ บึงนาราง จังหวัดพิจิตร ดังนี้

1. ก่อนวันจัดงานประเพณียิงฟ้าขอฝน เมื่อใกล้ถึงในช่วงการเตรียมงานประเพณียิงฟ้าขอฝนก็จะร่วมกันทำบั้งไฟ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสอบถามช่างทำบั้งไฟและผู้เชี่ยวชาญในหมู่บ้านเกี่ยวกับขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำบั้งไฟ อีกทั้งยังมีการซ่อมรื้อแต่ละหมู่บ้านจำนวน 8 หมู่บ้าน และการตกแต่งบั้งไฟเื้อของอำเภอ รวมถึงการจัดเตรียมสถานที่สำหรับจัดงาน

ภาพ 1

รถขบวนเอ็งบั้งไฟ

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 2

ชาวบ้านร่วมตัวซ่อมรื้อ

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

2. วันงานประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝน วันงานที่จัดขึ้นจำนวน 2 วันนั้น โดยวันแรก วันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2566 บุญบั้งไฟจะจัดเพียงสองวัน คือ วันรวม ซึ่งเรียกว่า วันโฮม เป็นวันแห่ขบวนบั้งไฟไปรวมกัน และวันจุด คือ วันรุ่งขึ้นของวันโฮม แต่ปีนี้หมู่บ้านบ้านห้วยแก้วจะจุดบั้งไฟทั้ง 2 วัน ซึ่งในวันแรกจะมีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ ก่อนจะนำไปสู่การเดินของขบวนนางรำ จำนวน 8 หมู่บ้าน และการบรวงสรวงพญาแถนและบอกกล่าวศาลเจ้าปู่พิธีประเพณียิงฟ้าขอฝน กรรมการในพิธี กล่าวเปิดงาน และการแสดงรำของแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงการจุดบั้งไฟเบื้องต้นของวันแรก

ภาพ 3

ของบวงสรวง

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 4

กล่าวบวงสรวง

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 5

จุดบั้งไฟ

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

3. ผลงานประเพณีพิธีกรรม วันที่สอง วันเสาร์ที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2566 ในวันที่สอง จะมีการแข่งขันรถไถนา และมีดนตรีมาเล่น ส่วนการจุดบั้งไฟนั้นก็อยู่ เพราะก็มีคนอื่นที่เข้ามาร่วมจุดด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาร่วมงาน ในการแข่งขันรถไถก็ได้จำกัดหมู่บ้าน แล้วแต่คนสมัคร ใครจะสมัครก็ได้ คนที่จะแข่งรถไถก็มาถึงสนามแข่งก็นำรถไถมารอในเตนท์เพื่อทำการแข่งขันกัน โดยมีรางวัลให้แก่คนที่ชนะ

ภาพ 6

แข่งขันรถไถนา

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 7

เครื่องดนตรีให้ความสนุกแก่คนชมงาน

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

พบบทบาทหน้าที่ในประเพณียิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ บึงนาราง จังหวัดพิจิตร ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม บทบาทหน้าที่อีกประการหนึ่งของประเพณีบุญบั้งไฟ คือ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้กับสังคม

1.1 บทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อ คือ การยอมรับยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือน ๆ กัน อาจจะพิสูจน์ได้หรือพิสูจน์ไม่ได้

1.1.1 ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติในรูปแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้ปรากฏความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติในรูปแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1.1.1.1 ความเชื่อเรื่องพญาแถน ชาวบ้านในตำบลห้วยแก้วมีความเชื่อว่า จุดบั้งไฟเพื่อขอฝนจากพญาแถน หรือบูชาพญาแถน

...คนโบราณเขาเชื่อว่างานตัวนี้เป็นงานบูชา
พญาแถน ตอนจะลงไร่ลงนาพญาแถน แต่ก่อนเขาว่าเดือน
หก ต้องทำบุญตัวนี้ไปบูชาพญาแถน ขอฟ้าขอฝนให้ตก
ต้องตามฤดูกาลหน่อยจะได้ทำนา ความเชื่อเขาอย่าง
นั้น

(ทองใบ กองสินแก้ว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2566)

1.1.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษหรือผีที่
ให้คุณ คติความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานมีลักษณะของการนับถือและบูชาผี พบว่า
มีการบูชาผี และมีการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในวันงานบุญบั้งไฟ การบูชาผีนี้
ก่อนจะจุดบั้งไฟ หรือวันโฮม จะต้องมีการนำของมาไหว้บอกกล่าวที่ศาลเจ้าพ่อหรือ
เจ้าปู่ เพื่อเป็นการบอกกล่าวทำความเคารพและเป็นการบอกกล่าวให้ดูแลปกป้อง
ผู้คนในหมู่บ้านให้ปลอดภัย ผีในที่นี้จึงเป็นผีบรรพบุรุษหรือผีที่ให้คุณกับคนในหมู่บ้าน
นั่นเอง

...ก็ธรรมดา จะมีแต่ขอ มีผู้เฒ่าผู้แก่เขาบอก
แกก็พูดตามภาษาแกไป ขอบูชาพญาแถนขอให้ฝนฟ้า
ตกลงมา ตามประเพณีตกต้องตามฤดูกาล จะมีอาหาร
คาวหวาน ฐูปเทียนดอกไม้ไปบูชา ขอตรงที่ศาลเจ้าพ่อ
ศาลหมู่บ้านเหมือนศาลกลางบ้านอย่างนั้นแหละ คือจะ
มีแบบว่าศาลเจ้าปู่ประจำหมู่บ้าน

(ไพฑูรย์ สิงห์ทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

1.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับภพชาติ ความเชื่อเรื่องภพชาตินั้น
เป็นความเชื่อที่รับอิทธิพลมาจากผี แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องภพชาติก็ยังคงปรากฏ
ให้เห็นในปัจจุบัน หมู่บ้านห้วยแก้วก็เช่นกัน วันจัดงานประเพณีก็มีการทำบุญตอนเช้า
ก่อนเริ่มประเพณี ซึ่งเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

...อ้อ ก็มีสมัยผมทำที่แรกนะ ก็มีตลอด
เพราะคำว่าบุญบั้งไฟ ต้องมีการทำบุญก่อน ทำบุญอุทิศ
ส่วนกุศลให้บรรพบุรุษคนที่ตายไปแล้ว ทำบุญแล้วก็มี
การบวงสรวงเทวดาฟ้าดิน

(ทูล ศรีสวาท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

1.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับนาค ชาวบ้านห้วยแก้วมีการพูดถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับตำนานผาแดงนางไอ่ กระจอกด่อน ซึ่งในตำนานนี้ก็มีเรื่องของพญานาคอยู่ คนในหมู่บ้านเวลาจัดขบวนแห่ก็จะมีขบวนที่เกี่ยวกับตำนานผาแดงนางไอ่ด้วย ในส่วนใหญ่ความเชื่อเรื่องของพญานาคนั้นก็มาจากนิทานตำนานจากผาแดงนางไอ่

...ความเชื่อในเรื่องอื่น แต่ก่อนนะไม่มี ก็มีตัวนี้
แหนะ เป็นงานแข่งขันตั้งแต่ผาแดงนางไอ่ โน่นพญาขอม
แข่งขันกันแต่ก่อน ใครชนะก็เอานางไอ่ไป จุดบั้งไฟไม่ขึ้น
ก็แพ้

(ทองใบ กองสินแก้ว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2566)

1.2 บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดประเพณีและพิธีกรรม ชาวบ้านห้วยแก้วนั้นในวันงานจะมีการทำบุญ ซึ่งการทำบุญนั้นไม่ได้ตรงกับวันพระ แต่เป็นการทำบุญก่อนเริ่มพิธีกรรมประเพณี ซึ่งคนในหมู่บ้านก็จะมาทำบุญกัน มีพระสวดปกติ ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีพิธีบวงสรวงพญาแถน ซึ่งในตัวบวงสรวงนั้นก็ยังมีการสอดแทรกวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ในบวงสรวงได้กล่าวถึงการทำนาแล้วบอกกล่าวขอฝนจากพญาแถน

...ก็เรียกบุญบั้งไฟนี้แหละครับ เขามาห่ากัน
ไม่ทำบุญ นายคนก่อน ๆ เขาไม่ได้ทำบุญ แต่ผมเข้ามา
ก็มาทำ เพราะมันต้องอนุรักษ์ เพราะคำว่าบุญ ต้องทำบุญ
ด้วย แต่ก่อนมาเขาก็ทำบุญ เราจะแยกออกไม่ได้

(ทูล ศรีสวาท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

จากที่ได้เรียบเรียง แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมการยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ทั้งที่พิสูจน์ได้และพิสูจน์ไม่ได้ โดยบทบาทหน้าที่นั้นแสดงออกทางความคิดและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น พูดปากต่อปาก ปลูกฝังกันมาให้มีความเชื่อในแบบเดียวกัน และบทบาทหน้าที่ประเพณียิ่งฟ้าขอฝนก็ยังคงทำหน้าที่และมีบทบาทในด้านการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม

2. บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สังคมคนภาคอีสาน จะเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิต ความเชื่อ การเป็นอยู่ ค่านิยม เอกลักษณ์ และประเพณี บุญบั้งไฟก็ได้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เป็นอัตลักษณ์ของคนภาคอีสาน

2.1 อัตลักษณ์ด้านภาษา คนในหมู่บ้านห้วยแก้วนั้นจะมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ภาษาอีสาน แต่สำเนียงจะต่างกันออกไป เนื่องจากคนบางกลุ่มก็ไม่ได้มาจากจังหวัดเดียวกัน บางคนมาจากจังหวัดยโสธร สำเนียงก็จะอีกสำเนียง บางคนมาจากจังหวัดนครราชสีมา สำเนียงก็จะอีกสำเนียง แต่ทุกคนจะพูดภาษาอีสาน ทุกคนแต่เป็นภาษาอีสานตามท้องถิ่นของตนเอง คือ มีการพยายามธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนดั้งเดิมของตนเอง เพราะภาษานั้นก็บ่งบอกว่าตนเองเป็นคนไหน

...มีกลุ่มลิงเซิงกัน กลุ่มขี่ควาย กลุ่มอ้ายเกี้ยว
ลีมี่เป็นกลุ่มไป ชูม้อนี้กะมีอยู่ เล่นกันสนุกสนานเฮฮา

(ทองศรี คำแสก, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2566)

จะเห็นได้ว่าที่ผู้วิจัยยกบทสัมภาษณ์มานั้น สังเกตได้จากภาษาที่ใช้ไม่ใช่ภาษาไทยกลาง แต่จะเป็นสำเนียงภาษาอีสาน ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้สัมภาษณ์มานั้นมีความหมายว่า ในประเพณีมีการละเล่น กลุ่มลิงร่วมเพศกัน กลุ่มขี่ควาย กลุ่มอ้ายเกี้ยว จะมีเป็นกลุ่มไป ทุกวันนี้ก็มีอยู่ เล่นกันสนุกสนานเฮฮา

2.2 อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดง หากพูดถึงภาคอีสาน การเซ็ง เป็นศิลปะประจำของภาคอีสาน ซึ่งคนในหมู่บ้านห้วยแก้วนั้นก็ยังคงสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ ในประเพณีบุญบั้งไฟนั้นจะมีขบวนเซ็งทุกหมู่บ้าน แล้วแต่ละหมู่บ้านก็จะเป็นการเซ็งที่แตกต่างกันออกไปหลากหลายรูปแบบ รวมถึงด้านดนตรี ซึ่งในสมัยก่อนนั้นการเซ็ง หรือการแสดงต่าง ๆ จะใช้ดนตรีสดที่เล่นเอง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีความทันสมัย จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านดนตรีมากขึ้น แต่ก็ยังมีความเป็นดนตรีอีสานไว้อยู่

...ก็มีรำเซ็ง มีวันโฮม แต่ก่อนนะพ็อนกลอง
ตุ้ม แต่เดี๋ยวนีเขาไม่ทำเหมือนเมื่อก่อน ผู้ชายใส่ผ้าถุงเซ็ง
แล้วแต่จะทำไปให้มันตลกเฮฮา บางคนก็ทาหน้าทาตา
ทำให้มันส์ปคน

(สมัย สิวไทยสงค์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

2.3 เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายของคนอีสาน ผู้หญิงก็จะนุ่งผ้าถุง ปลายแบบภาคอีสาน เช่น มัดหมี่ลายต่าง ๆ และซิ่นตีนซิด (ส่วนใหญ่จะเป็นลายที่คน มีอายุมากแล้วจะใส่กัน) ผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ซึ่งการแต่งกายแบบนี้ในปัจจุบันไม่ค่อย เห็นกันนัก จึงทำให้การแต่งกายแบบนี้เป็นการโหยหาอดีต และมีหมูที่ 4 หมูบ้านไผ่ดำ ที่แต่งตัวเป็นเอกลักษณ์อีกด้วย เนื่องจากยุคสมัยเปลี่ยนไปการแต่งกายก็ปรับเปลี่ยน ไปตามกาลเวลา แต่จะเห็นได้เมื่อมีงานประเพณีหรือเทศกาลต่าง ๆ นั่นเอง

ภาพ 8

การนุ่งโสร่งของผู้ชาย

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 9

การใส่ผ้าถุงของชาวบ้าน

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

ภาพ 10

การแต่งตัวไทดำ หมู 4

หมายเหตุ. จาก ผู้วิจัย, 2566

3. บทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้ บทบาทการให้ความรู้นั้น คือ กระบวนการ ปลูกฝังและการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปอีกบุคคลหนึ่ง หรือจากกลุ่มหนึ่งไปยังกลุ่ม หนึ่งได้ ไม่ว่าจะในบริบทที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม มีบทบาทปรากฏ ดังนี้

3.1 บทบาทการให้ความรู้ด้านศาสนา มีการบอกกล่าวถึงการทำบุญ เพราะอะไรถึงทำบุญแล้วพูดถึงต้นตอของการทำบุญ ว่าทำไมถึงเรียกว่า บุญ เพราะบุญเกิดจากการทำบุญก่อนที่จะเริ่มงานประเพณียิงฟ้าขอฝน หรือบุญบังไฟ การทำบุญนั้นก็เป็นที่กรรมทางศาสนาและหลักคำสอนต่าง ๆ ที่มีแนวความเชื่อเกี่ยวกับบุญบาป หรือคำที่บอกกล่าวต่อ ๆ กันมาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือแม้กระทั่งเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

...มีรำเซ็ง ที่จริงบุญ ภาษาอีสานเขาเรียกบุญ
บุญก็คือทำบุญต่กบาตรก่อน ก่อนวันงานก็ทำบุญ
ต่กบาตรแล้วกลางวันก็ค่อยมีขบวนรำเซ็ง มันคือ
วันโฮม สมัยนี้ไม่เท่าไร สมัยก่อนเขาจะตั้งอยู่ที่วัดเลย

(ไพฑูริย์ สิงห์ทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

3.2 บทบาทการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี จะเห็นได้ชัดว่าคนรุ่นหลัง ๆ พยายามที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมและประเพณีไว้เพื่อให้คนรุ่นใหม่หรือลูก ๆ หลาน ๆ ได้ปฏิบัติสืบต่อกันไป ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์ไว้อย่างหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางต่อสังคมถึงแม้จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยของยุคนิยม และก็ยังคงสืบสานให้เป็นประเพณีวัฒนธรรมในรูปแบบเดิม

...ด้วยความที่ประเพณีมันสืบต่อกันมา
ตั้งแต่วัยปู่ ย่า ตา ยาย เขาก็จะมีความเชื่อต่อ ๆ กันมา
คนเขาทำสืบต่อกันมา มันก็จะช่วยกันคนละไม้คนละมือ
คอยส่งเสริมกันนะ

(ชะลอ บุญดี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2566)

4. บทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม บทบาทหน้าที่ในด้านนี้นั้นถือเป็นการแก้ไขในด้านปัญหาสังคมในส่วนของความขัดแย้งและระเบียบสังคมที่ทำให้คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

4.1 บทบาทหน้าที่ในกฎเกณฑ์และการเป็นทางออกด้านประเพณีและวัฒนธรรม ความขัดแย้งนั้นอาจเกิดขึ้นจากความเห็นต่างจากคน 2 กลุ่ม ซึ่งในหมู่บ้านห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตรนั้นจะเห็นได้ว่าในจังหวัดพิจิตรเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ถือว่าเป็นแหล่งที่เหมาะสมสำหรับการทำมาหากิน มีน้ำและธรรมชาติที่เพียบพร้อม แต่ด้วยความคนในชุมชนนั้นเป็นผู้ที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียง

เฉียดเหนือหรือภาคอีสาน ก็จะทำให้เราเห็นอีกมุมหนึ่งว่าคนในชุมชนยังคงความเชื่อในเรื่องของบุญบั้งไฟหรือประเพณียิงฟ้าขอฝน และเกิดความไม่สบายใจหากไม่ได้ปฏิบัติประเพณีตามเดิม เนื่องจากผู้อพยพมานั้นยังคงมีจิตใจสำนึกในชาติพันธุ์ของตนเองที่ต้องการยึดถือปฏิบัติประเพณีที่เคยมีมาเป็นหลัก จึงทำให้เกรงกลัวว่าฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรืออาจจะเกิดอาเพศต่าง ๆ เกี่ยวกับภัยธรรมชาติมาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้รุ่นต่อ ๆ มามีความคิดในเชิงเดียวกัน เพราะเกิดการถูกสั่งสอนและปลูกฝังมาตั้งแต่เยาว์วัยนั่นเอง แต่ก็ยังมีบางกลุ่มที่ไม่ยึดติดกับประเพณีนี้หรือคนที่ปรับตัวเข้ากับภูมิภาคและยึดถือตามประเพณีของจังหวัดที่ได้อพยพมาเป็นหลัก จึงต้องมีการสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมขึ้นมาเพื่อให้เกิดความเสมอภาคของทั้งสองฝ่าย

...มันคาดไม่ได้ ถึงรอบปีเขาก็ทวงเราแล้ว
ทวงให้ทำ เดี่ยวก็รวมหัวคุยกันว่ายังงั้นผู้นำไม่พาทำ
เดี่ยวเขาก็รวมตัวกันโจมตีแล้ว ทำไม่ไม่พาทำ ทำไม่
ทุกปีทำ เงินทองอะไรก็ไม่เดือดร้อน เหมือนเขาอยาก
อนุรักษ์ไว้

(ทูล ศรีสวาท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

4.2 บทบาทหน้าที่ในการให้ความร่วมมือ ในประเพณียิงฟ้าขอฝนนั้นเมื่อถึงในช่วงของการทำบั้งไฟ สมัยก่อนจนถึงปัจจุบันนั้นชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะร่วมด้วยช่วยกันจัดทำบั้งไฟกันในแต่ละหมู่บ้าน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน อีกทั้งรวมไปถึงการช่วยจัดงานโดยมีในส่วนของประเพณียิงฟ้าขอฝนเป็นสื่อกลางที่ทำให้คนในหมู่บ้านนั้นออกมาช่วยกัน

...ก็มารวมตัว ชาวบ้านเขาเริ่มตั้งกลุ่มได้
พอสมควร แล้วชวนกันมาทำ สมัยนั้นก็ไม่มีใครสนับสนุน
ชาวบ้านบ้างก็ออกคนละ 20 บาทก็ทำกันแล้ว แล้วก็
ใช้กำลังชาวบ้านทำนะแต่ก่อนนะ

(ทูล ศรีสวาท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

5. บทบาทหน้าที่ในการความบันเทิง เป็นบทบาทที่แสดงออกให้เห็นว่าประเพณียิงฟ้าขอฝนนั้น คนในชุมชนนำเอาความบันเทิงมาเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานหรืองานทางเกษตรกรรม โดยแสดงออกให้เห็นถึงการดำรงชีวิต ประเพณียิงฟ้าขอฝนนอกจากจะเป็นการบูชาพญาแถนในเรื่อง

ของความเชื่อยังมีความบันเทิงและความสนุกสนานที่เป็นการออกให้แก
ความซับซ้อนใจให้แก่คนในสังคมได้ ซึ่งอาจเชื่อมโยงในเรื่องของความเชื่อว่าการเล่น
สัปดาห์นั้นจะทำให้พญาแถนบันดาลฟ้าฝนมาให้ แต่บางท่านก็ไม่มี ความเชื่อในเรื่อง
นี้และมองว่าการเล่นสัปดาห์นั้นเป็นเพียงการเล่นสนุกสนานเสริมสร้างให้ประเพณีมี
ความพลิตพลิน

...มีกลุ่มลิงร่วมเพศกัน กลุ่มซีควาย กลุ่มพี่อุ้ม
น้องจะมีเป็นกลุ่มไป ทุกวันนี้ก็มีอยู่ เล่นกันสนุกสนาน
เฮฮา

(ทองศรี คำเสวก, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 พฤษภาคม 2566)

6. บทบาทหน้าที่ในการรักษาประเพณีให้คงอยู่สืบไป คนในชุมชน
ห้วยแก้วหมู่ 1 และหมู่ 2 นั้นจะให้ความสำคัญกับประเพณียิงฟ้าขอฝนมากกว่า
ในหมู่อื่น ๆ แต่ในหมู่อื่น ๆ นั้นที่ร่วมปฏิบัติต่อ ๆ กันมาด้วยเพราะถือว่าเป็นประเพณี
ของชุมชนและถึงแม้จะต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์
คนรุ่นใหม่ที่เป็นเด็กหรือวัยรุ่นก็มีความสนใจในเรื่องของการทำบั้งไฟ วัยรุ่นผู้ชาย
ก็จะสนใจเป็นพิเศษ แต่ผู้หญิงก็สนใจในเรื่องการร้องรำเสียมมากกว่า รวมทั้งผู้นำ
ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานอื่น ๆ ก็มีหน้าที่สำคัญในการให้
ความช่วยเหลือและสนับสนุนส่งเสริมประเพณียิงฟ้าขอฝน ในเรื่องของปัจจัยเงินทุน
ที่มอบให้แก่หมู่บ้านทั้ง 8 หมู่บ้าน เพื่อให้ไปจัดสรรตกแต่งบั้งไฟหรือขบวนแห่ เพราะ
จะมีการประกวด รวมถึงมีเงินรางวัลที่มอบให้แก่ผู้ชนะ จึงทำให้ประเพณียิงฟ้าขอฝน
ของชาวตำบลห้วยแก้ว อำเภอปึงนาราง จังหวัดพิจิตร ยังคงสืบสานและเป็นปฏิบัติ
สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

...เราก็ต้องพยายามดึงให้มาเป็นประเพณี
ของเรา มันก็มีความหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งจะมีอีสาน
ในส่วนใหญ่ที่หมู่ 1 หมู่ 2 แล้วเขาก็อยากอนุรักษ์ไว้

(โสพรรณ เกียงดิพงษ์พันธ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2566)

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของประเพณียิงฟ้าขอฝน
รูปแบบของการจัดประเพณียิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว รวมถึงได้เข้าใจอย่าง
ลึกซึ้งว่าการดำรงอยู่ของประเพณียิงฟ้าขอฝน ประจำปี พ.ศ. 2566 ของตำบล

ห้วยแก้วนี้มีองค์ประกอบอยู่หลายประการ และมีขั้นตอนหลายขั้นตอนของประเพณี
ย่อมสัมพันธ์กับ บทบาทหน้าที่ต่อสังคม ดังที่ ประเพณียิงฟ้าของฝนของตำบลห้วยแก้ว
ยังคงอยู่คู่ชุมชน เนื่องจากยังคงทำหน้าที่หรือมีบทบาทรับใช้ชุมชนหลายประการ
ทั้งการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม การสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น
การให้ความรู้ การเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมและทางออกของความขัดแย้ง การให้
ความบันเทิง และการรักษาประเพณีให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น เราต้องเห็นความสำคัญ
ของประเพณีพิธีกรรมในชุมชน และยอมปรับองค์ประกอบบางประการให้สัมพันธ์
ทันสมัยตามยุคและกาลเวลา แต่ไม่ยอมสูญเสียอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นตำบล
ห้วยแก้ว และต้องไม่สูญเสียลักษณะสำคัญของประเพณีพิธีกรรม จนไม่สามารถ
สืบสาวไปจนถึงต้นสายปลายเหตุได้

บทบาทเหล่านี้พบว่าแตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ ซึ่งทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบท
ทางสังคมและชุมชนเป็นหลัก เช่น กรณีงานวิจัยของ สายหยุด บัวทุม (2559)
ได้ศึกษา เปรียบเทียบบทสวดขวัญลาวกับบทสวดขวัญอีสาน: โครงสร้างทางวรรณกรรม
และบทบาทหน้าที่ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมอย่างไรหรือ
มีหน้าที่ช่วยแก้กฏสังคมอย่างไร จากการศึกษาพบว่า มีบทสวดขวัญลาว สรุปได้ว่า
บทสวดขวัญลาวและบทสวดขวัญอีสานมีลักษณะโครงสร้างทางวรรณกรรมในองค์ประกอบ
หลัก ๆ เหมือนกัน และมีต้นเค้าหรือจุดกำเนิดแหล่งเดียวกัน เป็นวรรณกรรมที่ใช้
ประกอบในสังคมลาวในอดีต เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงมีการย้ายถิ่นฐาน
มาอยู่ในบริบทสังคมใหม่ คือเขตภาคอีสานของไทย แต่ภายใต้บริบทสังคมใหม่กลุ่ม
คนอีสานยังคงสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างดีเยี่ยม นั่นเอง แสดงให้เห็นว่า
การมีพื้นที่แวดล้อมด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์ มีการย้ายถิ่นฐาน แต่อย่างไรก็ตาม
ความเป็นอีสานก็ยังคงสืบทอดไปในรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานกับความเป็นอีสานแบบเก่า
ที่มีส่วนทำให้บทบาทของคนในชุมชนหรือสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ความเป็นอัตลักษณ์ของตำบลห้วยแก้วนั้น ไม่ว่าจะ เป็นภาษา
การแต่งกาย ศิลปะการแสดง ที่บ่งบอกว่าเป็นคนภาคใด เช่น กรณีงานวิจัยของ วรฐธยา
สารศาสดา (2559) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาประเพณี
กินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี บทบาทหน้าที่ความเป็น
อัตลักษณ์ของชุมชนนั้นมีความคล้ายกันตรงที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ว่าเป็น
คนจากที่ใด อย่างบ้านห้วยแก้ว คือ อพยพมาจากภาคอีสาน ภาษา การแต่งกาย
ศิลปะการแสดง ก็มีความภาคอีสาน ส่วนงานวิจัยของ วรฐธยา สารศาสดา (2559)
พบว่า มีบทบาทที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน พิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ

เป็นพิธีกรรมที่สำคัญของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นสื่อพิธีกรรม ที่เป็นการบ่งบอกความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีมายาวนานนับ 100 ปี ด้วยเช่นกัน ความเป็นตัวเราหรืออัตลักษณ์นั้นสื่อถึงความเป็นอยู่หรือภูมิหลังที่มีความหมายและความประพฤติ รวมถึงภูมิปัญญานั้นก็บ่งบอกว่าตัวเราหรือพื้นที่ถิ่นของเรานั้นคืออะไร อยู่ที่ไหน และเป็นมาอย่างไร จนเกิดเป็นการแสดงออกถึงความ เป็นอัตลักษณ์

งานรื่นเริงสร้างความบันเทิงให้กับผู้เข้าร่วมประเพณี นับเป็นบทบาทหน้าที่ สะท้อนให้เห็นในประเพณียิงฟ้าขอฝน เป็นงานประเพณีที่คนในชุมชนห้วยแก้วให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่าเป็นประเพณีที่เต็มไปด้วยความรื่นเริง สมัยก่อนก็เป็นการแข่ง แต่ปัจจุบันก็จะเป็นการรำประยุกต์เพื่อให้ทันสมัยมากขึ้น การเล่นเพลงก็สนุกสนาน เน้นไปที่เครื่องเสียงหรือรถแห่ เพื่อให้ประชาชนนั้นอยากมีส่วนร่วมในขบวนแห่ ก็มีการเล่นสับคน เช่น มีไม้แคะสลักเป็นรูปอวัยวะเพศชาย ไม้แคะสลักเป็นลิงร่วมเพศกัน แต่งตัวตลก เป็นต้น ชาวบ้านหรือคนที่มาดูก็ต่างหัวเราะ และสนุกสนานไปกับการเล่นที่ชาวบ้านนั้นเล่นกัน ซึ่งถือว่าเป็นการให้ความบันเทิง เพลิดเพลินแก่ทั้งผู้ที่เป็นคนเล่นและผู้ชมไปพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ คมศิลป์ จันทพันธ์ (2556) ที่ศึกษา “ลำเตี้ยหัวดอนตาล” พบว่า บทบาทของลำเตี้ยหัวดอนตาลให้ความบันเทิง พบว่า เป็นการเล่นที่เล่นในชุมชน และกลุ่มชนของชาวบ้านที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต โดยมีการปรับปรุงพัฒนาในเรื่องของการบรรเลงและการแสดงเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เพราะการแสดงดังกล่าว ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ และเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชาวดอนตาลอย่างหนึ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยในรูปแบบของการแสดงนั้นเน้นการบรรเลงดนตรี และการขับร้องเป็นหลัก การฟ้อนขับร้องประกอบดนตรี ซึ่งเนื้อร้องนั้นจะเป็นการเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหญิง เป็นการเล่นที่ให้ความบันเทิงทั้งผู้เล่น และผู้ฟัง เพราะมีการใช้คำที่เป็นสองแง่สองง่าม หยาดโลนในบางครั้ง หรือมีการนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมมาสร้างความบันเทิงในกลุ่มคนฟัง จะเห็นได้ว่า วิจัยทั้งสองเรื่องนี้มี ความคล้ายกันในเรื่องของการให้ความบันเทิง แต่ต่างกันตรงที่งานวิจัยของคมศิลป์ จันทพันธ์ (2556) เป็นการศึกษาบทเพลง แต่งงานวิจัยของผู้วิจัยนั้นศึกษาเกี่ยวกับประเพณี ความเป็นบันเทิงนั้นสามารถแสดงออกมาได้หลากหลายรูปแบบ แต่ก็ล้วนทำให้จิตใจของคนเรานั้นเกิดความเพลิดเพลินผ่อนคลาย ไม่ว่าจะเป็บบทเพลง นิทาน ประเพณี ก็สามารถทำให้เรานั้นเกิดความสุขทางจิตใจ

การดำรงอยู่ของประเพณีชิงฟ้าขอฝนที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งเป็นประเพณีในระดับ ท้องถิ่น เกิดขึ้นในระดับครอบครัวและชุมชน มีความหมายที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละชุมชน ต่อมา มีการสร้างความหมายของประเพณีในระดับที่สูงขึ้นโดยการเปลี่ยนชื่อประเพณีเพื่อให้เข้ากับคนภาคกลาง จากประเพณีบุญบั้งไฟ มาเป็นประเพณีชิงฟ้าขอฝนเพื่อให้เกิดการยอมรับจากคนนอกชุมชน แต่ในภายหลังก็เกิดปัจจัยภายนอก เช่น งบประมาณ รวมถึงการแสดงออกของคนนอกชุมชน ที่ว่าไม่ได้มีเชื้อสายอีสานที่จะต้องมาเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ สมัยก่อนเป็นงานประจำอำเภอบึงนาราง แต่ปัจจุบันเป็นงานประเพณีประจำตำบลห้วยแก้ว จะเห็นได้ว่าประเพณีกับสังคมนั้นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นไปตามแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอีกเช่นกัน ทำให้ฐานะของประเพณีมีความหมายและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป การดำรงอยู่ของประเพณีคือการให้ถ่ายทอดองค์ความรู้และการให้คุณค่าของความหมายให้คนภายในชุมชนได้รับรู้และสามารถถ่ายทอดบอกต่อได้ การนำตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ไม่ใช่แค่เพียงประเพณีชิงฟ้าขอฝนนี้เท่านั้น ในที่นี้หมายถึงประเพณีทั้งหมด การถ่ายทอดตำนานความเชื่อหลายต่อหลายเรื่องที่ได้ผูกความเชื่อเรื่องผีเข้ากับพระพุทธศาสนาให้มีการทำบุญ มีพระสงฆ์เข้ามามีส่วนสำคัญในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ นับว่าเป็นการผสมผสานความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่เดิมเข้ากับพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน โดยประเพณีและพิธีกรรมมีกระบวนการทางศาสนาที่ใช้ผูกพันคนในสังคมไว้ด้วยกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของประเพณีชิงฟ้าขอฝนที่มีการแสดงออกร่วมกันและสร้างความผูกพันกันในสังคม

ประเพณีชิงฟ้าขอฝนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ในการศึกษาครั้งนี้ยังก่อให้เกิดการศึกษาทางด้านคติชนท้องถิ่นที่แสดงถึงองค์ความรู้ใหม่ในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านอัตลักษณ์ของประเพณีที่ชาวบ้านตำบลห้วยแก้วได้อพยพมาและก่อตั้งหรืออนุรักษ์ประเพณีของตนไว้ให้อยู่ในรูปแบบเดิมหรือมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับภูมิภาคของทางภาคกลาง รวมถึงการได้รับความสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อให้ประเพณีชิงฟ้าขอฝนยังคงสืบทอดไปได้ ความรู้กระบวนการการทำบั้งไฟที่เป็นองค์ประกอบของการทำพิธีชิงฟ้าขอฝน และบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปข้างต้นส่งผลให้ประเพณีนี้ยังคงอยู่จวบจนปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีพิธีกรรมยิงฟ้าขอฝนของตำบล ห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

1. ผู้วิจัยหรือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว สามารถนำไปบูรณาการการศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้
2. สามารถแนะนำแนวทางการศึกษาลักษณะนี้ไปศึกษาประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- คมศิลป์ จันทพันธ์. (2556). **ลำเตี้ยหัวดอนตาล**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2542). **การวิจัยทางมานุษยวิทยา**. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. โอเดียนสโตร์.
- มัลลิกา คณานุรักษ์. (2535). **คติชนวิทยา**. โอเดียนสโตร์.
- ยุพา กาฬเนตร, ประทับใจ ลีक्षा และ ประสิทธิ์ พวงบุตร. (2544). **ประเพณีอีสาน ในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่**. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีรฐธยา สารศาสดิน. (2559). **การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาประเพณีกินข้าวห่อ ของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University International Relations (CUIR). http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5707030069_3632_3942.pdf
- ศิราพร ณ ถกลาง. (2548). **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายหยุด บัวทุม. (2559). **เปรียบเทียบบทสวดขวัญลาวกับบทสวดขวัญอีสาน: โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานจังหวัดพิจิตร. (2550). **10 ชาตัพันธ์ ในจังหวัดพิจิตร** (พิมพ์ครั้งที่ 1). ป.การพิมพ์.

